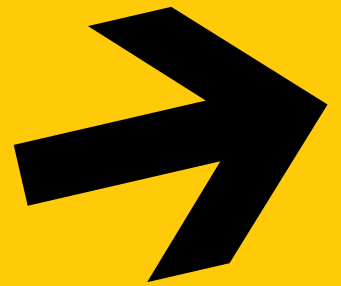

Методологія оцінки архітектурної доступності споруд цивільного захисту населення

УКРИТТЯ

Автор: **Володимир Висоцький**
Редакторка: **Ірина Федорович**
Коректор: **Сергій Шкабара**
Дизайн: **Макс Афанасьєв**

**FIGHT
FOR
RIGHT**

Підтримка громадянського
суспільства в Україні

Матеріал створений Fight For Right завдяки отриманому гранту від Програми «Підтримка організацій громадянського суспільства (ОГС)» в Україні у межах фінансової підтримки Міністерства закордонних справ і справ Співдружності націй та розвитку Великої Британії та Посольства Великої Британії. Програма реалізується Crown Agents у партнерстві з International Alert і у співпраці з Crown Agents in Ukraine.

Зміст публікації не обов'язково відображає погляди Міністерства закордонних справ і справ Співдружності націй та розвитку Великої Британії, погляди Crown Agents, International Alert та Crown Agents in Ukraine.

Жодна частина цієї публікації не може бути відтворена в будь-якій формі або будь-якими засобами, електронними чи механічними без письмового дозволу ГО Fight For Right.

Звернутися за підтримкою:

info@ffr.org.ua

Про діяльність «Fight For Right»

[Дізнатися більше](#)

Підтримати фінансово евакуацію людей з інвалідністю

[Задонатити](#)

Зміст

Перелік скорочень	4
Методологія дослідження	5
Нормативна база на момент повномасштабного вторгнення	6
Удосконалення нормативної бази в період воєнного стану	7
Врахування питань інклюзивності у нових ДБН В.2.2-5:2023 «Захисні споруди цивільного захисту»	8
Ключові положення, які стосуються доступності укриттів для МГН	9
Інструмент для обстеження доступності захисних споруд цивільного захисту	12
Здійснення основних вимірів під час обстеження ЗСЦЗ	13
Аналіз доступності укриттів для МГН в обраних регіонах	17
Результати перевірки поточного стану 20 захисних споруд цивільного захисту в місті Києві та здебільшого трьох – у Дніпрі, Харкові, Костянтинівці, Краматорську, Гадячі, Маневичах та Первомайську	17
Висновки польового етапу	29
Додаток 1 Інструмент обстеження (анкета огляду та звіт)	31

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ

ДБН – державні будівельні норми

ЗСЦЗ – захисні споруди цивільного захисту

МГН – маломобільні групи населення

СПП – споруди подвійного призначення

Методологія дослідження

За підтримки CrownAgency в межах проєкту «Просування доступності споруд цивільного захисту» громадська організація Fight For Right провела дослідження (не)доступності укриттів.

Мета проєкту – адвокатувати зміни в нормативно-правовому регулюванні захисних споруд цивільного захисту та просувати стандарти їхнього інклюзивного переобладнання.

Завдання проєкту:

- проаналізувати прогалини та зміни в нормативному регулюванні стандартів захисних споруд цивільного захисту;
- проаналізувати поточний стан захисних споруд цивільного захисту у великих містах;
- напрацювати методологію швидкої оцінки стану доступності захисних споруд, яку зможуть використовувати активісти/ки в будь-яких куточках України;
- підготувати рекомендації з інклюзивного облаштування укриттів.

Для виконання завдань проєкту використовували кілька методів дослідження:

- аналітичний – аналіз нормативно-правової бази, яка стосується регулювання захисних споруд цивільного захисту;
- практичний – перевірка фактичного стану захисних споруд цивільного захисту за допомогою розробленого інструменту обстеження ЗСЦЗ щодо їхньої доступності для МГН.

Етапи проведення дослідження та аналізу:

- розробка інструменту проведення польового дослідження поточного стану укриттів (захисних споруд цивільного захисту);
- пілотування інструменту в місті Києві – проведено перевірку 20 укриттів;
- проведення навчання для активістів/ок в інших областях із використання інструменту;
- отримання даних та оцінка анкет перевірки захисних споруд цивільного захисту в інших містах: Дніпро, Харків, Костянтинівка, Краматорськ, Гадяч, Первомайськ, Маневичі;
- напрацювання підходів та рекомендацій з облаштування захисних споруд цивільного захисту.

Нормативна база на момент повномасштабного вторгнення

Станом на 24 лютого 2022 року вимоги до захисних споруд цивільного захисту встановлювалися державними будівельними нормами – [ДБН В.2.2.5-97 «Будинки і споруди. Захисні споруди цивільної оборони»](#). У цих нормах не було жодної згадки про стандарти облаштування доступності захисних споруд цивільного захисту (надалі – ЗСЦЗ). На практиці це означало, що під час спорудження, капітального ремонту та/або реконструкції споруд цивільного захисту не бралися до уваги вимоги щодо забезпечення для маломобільних груп населення (надалі – МГН) можливості самостійного потрапляння, безперешкодного пересування та комфортного перебування в укриттях (зокрема в частині задоволення санітарно-гігієнічних потреб). Отже, на момент повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року на додаток до загального незадовільного технічного та санітарного стану майже 100% наявних в Україні укриттів були абсолютно недоступними для МГН, зокрема для людей з інвалідністю.

Удосконалення нормативної бази в період воєнного стану

10 серпня 2023 року Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури затвердило нові державні будівельні норми (надалі – ДБН) щодо будівництва захисних споруд цивільного захисту.

Згідно з цими нормами, у житлових і громадських будівлях, зокрема у школах, дитячих садках та лікарнях, мають будуватися захисні споруди цивільного захисту та споруди подвійного призначення з метою захисту населення від небезпек, які можуть виникнути внаслідок надзвичайних ситуацій, воєнних (бойових) дій або терористичних актів.

Цей документ має на меті забезпечити максимальну кількість населення сучасними, надійними та доступними укриттями.

[ДБН В.2.2-5:2023 «Захисні споруди цивільного захисту»](#) розроблені робочою групою, до якої увійшли експерти Міністерства інфраструктури, Міністерства оборони, Державної служби з надзвичайних ситуацій, Міністерства соціальної політики, Міністерства освіти і науки та Міністерства охорони здоров'я, проєктних і науково-дослідних інститутів, фахівці із санітарної та пожежної безпеки, архітектори та конструктори, які практикують, експерти, забудовники, представники громадських організацій (до розробки документа були долучені представники ГС «Ліга сильних», до складу якої входить Fight For Right).

Під час розроблення нових ДБН дослідили закордонний досвід проєктування та будівництва укриттів, проаналізували наслідки наявних в Україні руйнувань, уточнили методики та здійснили відповідні розрахунки. Окрім встановлення вимог щодо захисних властивостей укриттів особливу увагу надали інклюзивності ЗСЦЗ, щоб забезпечити доступність укриттів для всіх верств населення, зокрема для людей з інвалідністю й тих, які можуть належати до маломобільних груп населення.

Враховання питань інклюзивності у нових ДБН В.2.2-5:2023 «Захисні споруди цивільного захисту»

Нові ДБН є інноваційними з погляду регулювання питань інклюзивності захисних споруд цивільного захисту.

Захисні споруди цивільного захисту – це інженерні споруди, призначені для захисту населення від впливу небезпечних факторів, які виникають унаслідок надзвичайних ситуацій, воєнних дій або терористичних актів ([Кодекс цивільного захисту України](#)).

До захисних споруд цивільного захисту належать:

- **сховище** – герметична споруда для захисту людей, у якій протягом певного часу створюються умови, що виключають вплив на них небезпечних факторів унаслідок надзвичайної ситуації, воєнних (бойових) дій і терористичних актів;
- **протирадіаційне укриття** – негерметична споруда для захисту людей, у якій створюються умови, що виключають вплив на них іонізаційного випромінювання у разі радіоактивного забруднення місцевості та дії звичайних засобів ураження.

Для укриття населення також використовуються споруди подвійного призначення – наземні або підземні будівлі/споруди чи їхні окремі частини, спроєктовані або пристосовані для використання за основним функціональним призначенням, зокрема для захисту населення, у яких створені умови для тимчасового перебування людей.

В особливий період нарощування фонду захисних споруд цивільного захисту здійснюється через будівництво швидкостроєваних захисних споруд цивільного захисту та створення найпростіших укриттів:

- **швидкостроєвана захисна споруда цивільного захисту** – це будівля, що зводиться (виготовляється, монтується) за короткий час зі спеціальних конструкцій (виробів), вимоги до яких встановлюються будівельними нормами, стандартами та правилами;
- **найпростіше укриття** – це фортифікаційна споруда, цокольне або підвальне приміщення, інша будівля підземного простору, в якій можливе тимчасове перебування людей з метою зниження комбінованого ураження від небезпечних чинників, а також від дії засобів ураження в особливий період.

Перевірені в межах проєкту об'єкти здебільшого належать до найпростіших укриттів – цокольні або підвальні приміщення у житлових будинках, школах та/або дитячих садочках і паркінги. Також перевірки відбувалися в кількох протирадіаційних укриттях у лікарнях.

Ключові положення, які стосуються доступності укриттів для МГН

Розділ 5 нових ДБН має назву «Загальні положення» та визначає основні вимоги до споруд цивільного захисту. У цьому розділі пункт 5.12 передбачає, що «Проєктні рішення захисних споруд та СПП повинні забезпечувати доступність і безпеку МГН відповідно до вимог ДБН В.2.2-40 «Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення», зокрема з огляду на мобільність людей з інвалідністю різних категорій та їхньої чисельності.

Цю норму внесли завдяки активній твердій позиції представників громадського сектору в робочій групі, серед яких були й представники ГС «Ліга сильних» та Fight For Right, з метою:

- розповсюдження вимог [ДБН В.2.2-40:2018 «Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення»](#) (ключових ДБН, які встановлюють вимоги до доступності об'єктів фізичного оточення та спираються на ДСТУ Б ISO 21542:2013 «Будинки і споруди. Доступність і зручність використання побудованого життєвого середовища» (ISO 21542:2011, IDT) на ЗСЦЗ;
- усунення ризиків ігнорування вимог безбар'єрності під час облаштування (спорудження, капітального ремонту, реконструкції) укриттів будь-якого типу (протирадіаційних і споруд подвійного призначення).

Розділ 7 нових ДБН має назву «Об'ємно-планувальні рішення» та визначає основні параметри просторової організації ЗСЦЗ. Завдяки активній наполегливій позиції представників громадського сектору в цей розділ вдалося закласти такі ключові норми в частині забезпечення доступності укриттів для МГН:

- п. 7.1.1 «Проектні рішення захисних споруд та СПП повинні забезпечувати доступність і безпеку МГН відповідно до вимог ДБН В.2.2-40, зокрема з урахуванням мобільності осіб з інвалідністю різних категорій та їхньої чисельності. Вхідні групи, тамбури, сходи, пандуси, майданчики, приміщення, шляхи руху всередині будівель або споруд, елементи оздоблення та інтер'єру захисних споруд та СПП повинні відповідати вимогам ДБН В.2.2-40. У разі необхідності влаштування порогів у дверних прорізах (вхідних захисних, герметичних або захисно-герметичних дверях тощо), вхід має бути обладнаний відкидним або переносним пандусом»;
- п. 7.1.2 «Для доступу МГН до захисних споруд та СПП необхідно облаштувати пандуси відповідно до вимог ДБН В.2.2-40. (...) У разі неможливості облаштування пандуса рекомендується застосувати розумне пристосування, зокрема у вигляді підіймальних пристроїв, механізмів тощо (...). Доступ МГН до захисних споруд та СПП рекомендується забезпечувати за допомогою ліфтів. Перед вхідними дверима у захисні споруди та СПП необхідно забезпечити простір для можливості маневрування та повороту на 90 градусів на колісному кріслі відповідно до вимог ДБН В.2.2-40»;
- п. 7.1.3 «У приміщеннях захисних споруд та СПП повинні бути передбачені засоби безпеки, орієнтування, отримання інформації згідно з ДБН В.2.2-40. Системи візуальної навігації на стінах повинні містити інформацію щодо призначень приміщень, необхідних шляхів руху. У захисних спорудах та СПП необхідно передбачити тактильну навігацію, зокрема за допомогою тактильних інформаційних табличок, контрастного маркування на сходах, порогах, дверних отворах, а також звужених відносно ширини коридору проходах тощо. Окрім контрастного співвідношення кольорів рекомендується використовувати матеріали зі світловідбивальними властивостями для візуальної ідентифікації під час відсутності освітлення»;
- п. 7.1.4 «Ширина (у просвіті) коридорів, пандусів усередині захисних споруд та СПП, що використовуються для евакуації, зокрема МГН, має бути:
 - не менше ніж 1,8 м – у разі нового будівництва;
 - не менше ніж 1,5 м – у разі реконструкції;
 - не менше ніж 1,2 м – у разі капітального ремонту.

На стінах ділянок коридорів, які слугують шляхами евакуації, слід облаштовувати поручні на висоті 0,9 м. Розмір та кріплення поручнів мають відповідати вимогам ДБН В.2.2-40. Колір поручнів повинен бути контрастним щодо стіни, на якій вони розміщені. Рекомендується наносити на поручні фарбу (матеріал) зі світло-відбивними властивостями для візуальної ідентифікації під час відсутності освітлення»;

- п. 7.1.5 «Висоту приміщень (від відмітки підлоги до низу перекриття (покриття) захисних споруд та СПП під час нового будівництва слід визначати не менше ніж 2,5 м. Зазначена вимога може застосовуватися у разі реконструкції наявних захисних споруд та СПП (за технічної можливості). Під час визначення висоти приміщень СПП варто також враховувати вимоги, що висувуються до об'єктів – відповідно до їхнього функціонального призначення, не пов'язаного із забезпеченням захисту та зменшенням впливу на людей небезпечних чинників (факторів)»;
- п. 7.1.7 «Ширина просвіту внутрішніх дверей у приміщеннях має бути не менше ніж 0,9 м. Ширина однієї стулки двостулкових дверей у просвіті має бути щонайменше 0,9 м. Двері рекомендується облаштовувати ручкою важільного типу. Двері до приміщень, а також міжкоридорні двері повинні бути без порогів (окрім дверей до технічних приміщень – щитової, вентиляційної тощо). У разі технічної необхідності облаштування порогів вони повинні відповідати вимогам ДБН В.2.2-40. (...) Під час капітального ремонту в разі відсутності технічної можливості допускається облаштовувати дверні прорізи входних і внутрішніх дверей шириною не менше ніж 0,8 м у просвіті»;
- п. 7.2.1.4 «Для сховищ та СПП із захисними властивостями сховищ місткістю до 100 людей, призначених для укриття працівників (персоналу) суб'єктів господарювання, допускається передбачення мінімальної кількості основних і допоміжних приміщень, які забезпечують їхнє функціонування за призначенням. До таких приміщень належить: (...) універсальне санітарно-гігієнічне приміщення (...)»;
- п. 7.4.2 «Санітарно-гігієнічні приміщення проектується відповідно до державних санітарних норм і правил, ДБН В.2.2-9 та ДБН В.2.2-40»;
- п. 7.4.4 «Під час нового будівництва захисних споруд та СПП обов'язковим є облаштування щонайменше одного універсального санітарно-гігієнічного приміщення згідно з вимогами ДБН В.2.2-40 (одне таке приміщення на кожних 200 людей)».

Інструмент для обстеження доступності захисних споруд цивільного захисту

Для проведення обстеження споруд цивільного захисту в обраних регіонах стосовно доступності ми розробили інструмент обстеження – анкети ([див. Додаток 1](#)). Пілотування використання анкет провели у місті Києві, на підставі отриманого досвіду внесли корективи та підготували навчання для всіх охочих активістів/ок (онлайн), які були готові виконувати обстеження доступності у своїх містах.

Питання анкети обстеження охоплює огляд та оцінку (не)доступності основних елементів споруди. За зразок узяли критерії доступності, встановлені чинними вимогами [ДБН В.2.2-40 «Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення»](#).

Під час обстеження здійснювалися обміри та оцінка стану визначених елементів самої споруди, а також окремих елементів прилеглої території та пішохідних шляхів. Загалом обстеження охоплювало 6 (шість) основних елементів фізичного середовища:

- 1) прилегла територія;
- 2) вхід до укриття;
- 3) вхідні двері;
- 4) горизонтальні комунікації (коридори, проходи);
- 5) основне приміщення;
- 6) санвузол.

Кожен із цих елементів обстежувався через:

- здійснення обміру просторових параметрів та габаритів;
- здійснення візуальної оцінки технічного стану та організації простору;
- підрахунок кількості окремих предметів та пристроїв (різних типів меблів/місць для сидіння, світильників, розеток, обігрівачів тощо).

Обстеження також передбачало збір додаткових даних щодо санітарно-гігієнічної та пожежної безпеки – вологість, освітлення, пожежна сигналізація тощо.

До кожного розділу учасники обстеження могли додавати коментарі та/або спостереження, які так чи інакше підвищували інформативність зібраних даних, а також долучати фотографії об'єктів та прилеглої території.

Здійснення основних вимірів під час обстеження ЗСЦЗ

1. Інформаційні таблички та вказівники:

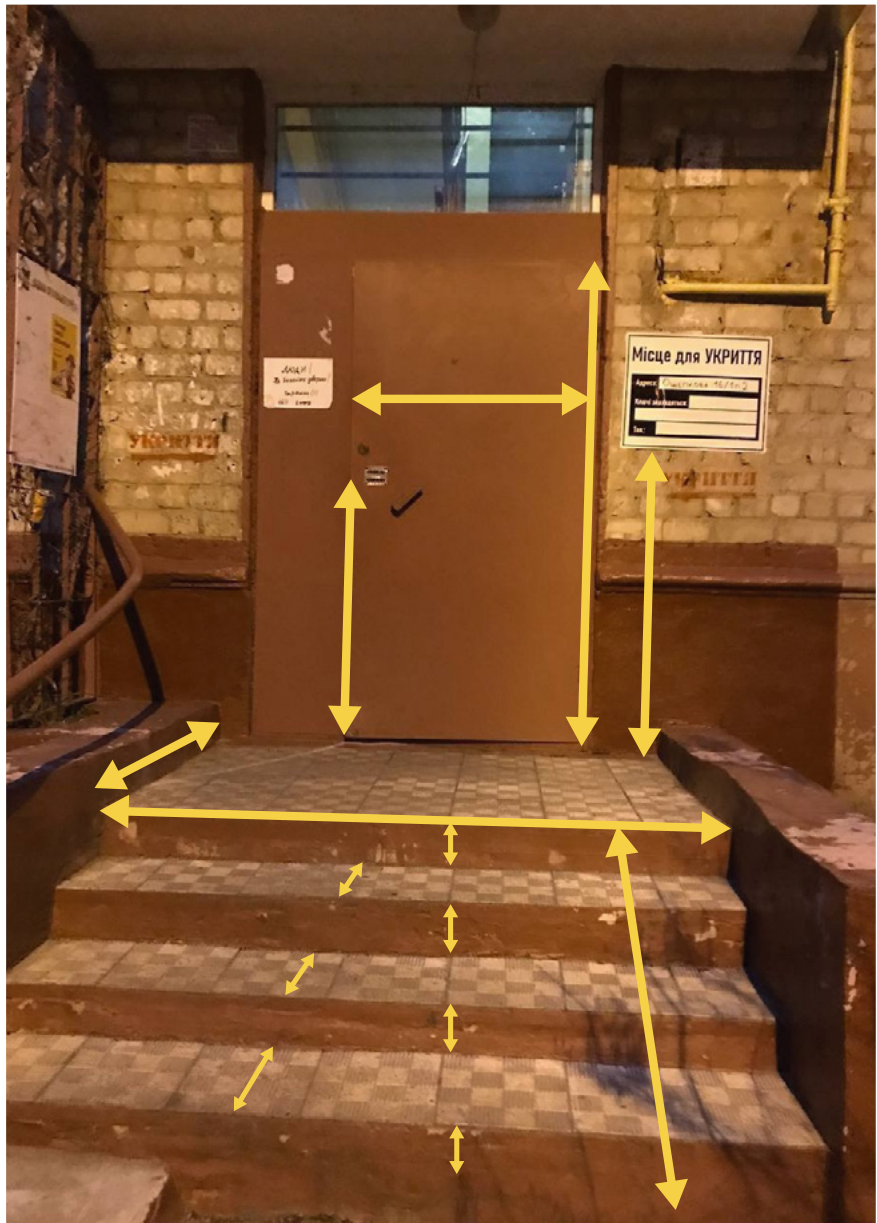
- розміри таблички;
- розміри шрифтів.

Інформаційна табличка білого кольору з великим червоним написом «Укриття», розміщена на стіні київського житлового будинку з білої цегли. Також на ній зазначені адреса – проспект Берестейський, 60, балансоутримувач – комунальна власність територіальної громади міста Києва, відповідальний за укриття – управитель, а внизу – номер телефону чергового диспетчера: 500-81-03. На зображенні додані двовекторні жовті стрілки, які вказують на розміри, що підлягають вимірюванню: довжина та ширина таблички, а також розмір напису «Укриття».

2. Вхідні групи:

- загальна висота сходів;
- висота і глибина сходинок;
- розміри майданчика при вході;
- висота і ширина дверей;
- висота дверної ручки;
- висота розміщення таблички.

Вхід до багатоквартирного житлового будинку з білої цегли. Масивні залізні двері з кодовим замком, пофарбовані у світло-коричневий колір, до них ведуть чотири широкі сходинок, оздоблені керамічною плиткою клітчастого візерунка. Обабіч дверей на стінах видніються старі написи «Укриття», нанесені червоною фарбою. Праворуч на рівні грудей – нова біла табличка «Місце для укриття». Над нею розміщена газова труба. Ліворуч – інформаційний стенд і залізний поручень. На зображенні додані двовекторні жовті стрілки, які вказують на розміри, що підлягають вимірюванню: висота й ширина вхідних дверей, відстань від підлоги до дверної ручки, розміри сходового маршу та висоту, на якій розміщена табличка.

3. Сходові марші при вході:

- висота простору;
- ширина сходового маршу;
- загальна висота сходів;
- висота і глибина сходинок;
- висота розміщення поручнів.

Сходовий марш у старому багатоквартирному будинку. З лівого боку від бетонних сходів обладнано червоний дерев'яний поручень, закріплений на балюстраді з металевих жердин. Стіни до половини пофарбовані у світло-зелений колір, вони затерті й облущені, фарба і вапно повідпадали великими шматками. На верхній частині стіни ліворуч закріплена світлодіодна лампа, що на момент фотографування була увімкнена. На зображенні додані двовекторні жовті стрілки, які вказують на розміри, що підлягають вимірюванню: ширина та висота сходів, висота поручня та висота від підлоги до стелі.

4. Горизонтальні комунікації (проходи, коридори):

- ширина та висота проходів;
- висота перепадів;
- висота розміщення вимикачів;
- висота розміщення розеток;
- висота дверних ручок.

Прохід у приміщення коридору, стіни облущені, підлога з бетону на проході має велику дірку, зверху над проходом розміщений світильник, а також причеплене зелене покривало. На зображенні додані двовекторні жовті стрілки, які вказують на розміри, що підлягають вимірюванню: висота та ширина проходу, а також ширина стіни самого проходу.

5. Меблі та обладнання:

- висота сидінь;
- розміри сидінь;
- ширина вільного проходу;
- висота поручнів (за наявності);
- висота розміщення вимикачів;
- висота розміщення розеток.

Коридор у приміщенні зі свіжим ремонтом. Підлога вистелена бежевою плиткою, стіни – білого кольору. На стелі розміщені труби, дроти та інші комунікації, що свідчить про розташування приміщення під землею. Під лівою стіною стоять три стільці з металевими каркасами і дерев'яними сидіннями та спинками, пофарбованими в сірий. За ними – три коричневі лави подібної конструкції. На зображенні додані двовекторні жовті стрілки, які вказують на розміри, що підлягають вимірюванню: висота меблів для сидіння, а також відстань проходу між ними та стіною.

6. Санітарно-гігієнічні приміщення:

- ширина та глибина приміщення;
- розміри вільного простору;
- ширина проходу/дверей;
- висота розміщення рукомийника;
- висота сидіння унітаза;
- висота поручнів (за наявності);
- висота розміщення вимикачів;
- висота розміщення розеток.

Вбиральня у кімнаті зі стінами, до половини пофарбованими в бежевий відтінок. Ліворуч обладнаний рукомийник із вигнутим краном, у задній частині встановлений унітаз. Сантехніка нова, білого кольору. На зображенні додані двовекторні жовті стрілки, які вказують на розміри, що підлягають вимірюванню: ширина проходу, відстань від підлоги до вимикача, висота унітаза та рукомийника.

Аналіз доступності укриттів для МГН в обраних регіонах

Результати перевірки поточного стану 20 захисних споруд цивільного захисту в місті Києві та здебільшого трьох – у Дніпрі, Харкові, Костянтинівці, Краматорську, Гадячі, Маневичах та Первомайську

У період від серпня по грудень 2023 року команда FFR обстежила 20 укриттів у Києві та здебільшого по 3 укриття у таких містах і містечках: Дніпро, Харків, Костянтинівка, Краматорськ, Гадяч, Маневичі та Первомайськ. До уваги взяли укриття в багатоквартирних житлових будинках, гуртожитках університетів, школах, бомбосховища в лікарні, паркінги житлових будинків.

Перелік захисних споруд цивільного захисту в обраних регіонах, які були перевірені в ході польового етапу

Київ - 20:

- 9 - житлові будинки
- 1 - лікарня
- 1 - театр
- 1 - школа
- 4 - гуртожитки університетів
- 2 - автопаркінги
- 1 - прихисток для ВПО
- 1 - центр реабілітації

Гадяч - 1:

- 1 - укриття, яке побудоване окремо для дитячого садочку

Харків - 3:

- 3 - житлові будинки

Краматорськ - 3:

- 2 - житлові будинки
- 1 - лікарня

Маневичі - 2:

- 1 - центр творчості дітей та юнацтва
- 1 - ліцей

Костянтинівка - 3:

- 2 - бетонні споруди наземного типу
- 1 - житловий будинок

Первомайськ - 12:

- 12 - житлові будинки

Дніпро - 3:

- 2 - бетонні споруди наземного типу
- 1 - лікарня

Підтримка громадянського суспільства в Україні

Інфографіка списку захисних споруд цивільного захисту в обраних регіонах, які перевірили під час польового етапу. Карта з контурами областей України зафарбована помаранчевим кольором. Також внизу ліворуч зображені логотипи. На ній у білих кружечках на місці відповідних населених пунктів позначена кількість перевірених об'єктів. Згідно з картою, у Києві здійснили перевірку 9 житлових будинків, 4 університетських гуртожитків, 2 автопаркінгів, лікарні, театру, школи, прихистку для внутрішньо переміщених осіб та центру реабілітації; у Гадячі – одного укриття для дитячого садочка; у Харкові – 3 житлових будинків; у Краматорську – лікарні та двох житлових будинків; у Костянтинівці – 2 бетонних споруд наземного типу та житлового будинку; у Дніпрі – лікарні та двох бетонних споруд наземного типу; у Первомайську – 12 житлових будинків; у Маневичах – центру творчості дітей та юнацтва, а також ліцею.

Інформаційні вказівники й таблички з написами «Укриття» та «Сховище». Кілька з них виконані просто від руки червоною фарбою на стінах, подекуди використані трафарети. Часом стрілки, що вказують напрямок руху до укриття, затуляють імпровізовані оголошення.

Інформаційні таблички та вказівники:

- відсутність єдиного стандарту виготовлення та розміщення на шляхах руху та при вході до ЗСЦЗ;
- на об'єктах, що були обстежені, зустрічаються різноманітні варіанти, проте жоден не відповідає нормативним вимогам доступності;
- у багатьох випадках таблички взагалі відсутні, а їхню роль виконують майже нечитабельні написи фарбою;
- повністю відсутні тактильні інформаційні покажчики.

Вхідні групи до сховищ та укриттів у різних містах, які характеризуються бар'єрами для людей з інвалідністю: двері здебільшого застарілі, занадто масивні й вузькі, сходові марші не продубльовані пандусами чи підйомниками.

Вхідні групи:

- вхідні групи обстежених ЗСЦЗ у різних містах не відповідають нормативним вимогам доступності – самостійне потрапляння до укриття для МГН є фактично неможливим;
- вхідні групи у 99% випадків обладнані сходами, які не продубльовані ані пандусом, ані підйомальним пристроєм;
- вхідні двері у багатьох випадках фізично застарілі, мають ненормативну ширину, поріжки та неінклюзивну фурнітуру, часто обладнані засувками, вимагають докладання надмірних зусиль під час відчинення.

Сходові марші при вході:

- типовий спуск до приміщень ЗСЦЗ – сходи (зазвичай один марш), що апріорі виключає доступність споруди для МГН, передуд-

сім для людей з інвалідністю, користувачів допоміжних засобів мобільності, людей з порушеннями (зокрема тимчасовими) опорно-рухового апарату, людей старшого віку, людей з малолітніми дітьми тощо;

Сходові марші, що ведуть до входів в укриття, не продубльовані пандусам чи підйомниками свідчать про відсутність безперешкодного доступу для людей з інвалідністю. Більшість сходів на фото у незадовільному технічному стані й недостатньо освітлені, занадто вузькі та без нормативного маркування.

- у жодному з обстежених укриттів такі сходи не продубльовані підймальним пристроєм – єдиним варіантом забезпечення безперешкодного доступу до приміщень ЗСЦЗ;
- у жодному з обстежених укриттів сходи контрастно не промарковані;
- у багатьох випадках сходи не обладнані поручнями взагалі, а там, де поручні встановлені, вони не відповідають нормативним вимогам доступності ані за дизайном, ані за параметрами розташування;
- в окремих обстежених ЗСЦЗ ширина сходового маршу ненормативна, самі сходи перебувають у незадовільному технічному стані й не мають належного маркування відповідно до нормативних вимог доступності;
- у деяких обстежених ЗСЦЗ зафіксовано недостатнє освітлення сходових маршів.

Горизонтальні комунікації (проходи, коридори):

- у переважній більшості обстежених ЗСЦЗ горизонтальні комунікації характеризуються браком освітлення, незадовільним технічним станом покриття підлоги, наявністю ненормативних перепадів висоти на шляхах руху та поріжків у дверних прорізах;
- у багатьох обстежених укриттях зафіксовано ненормативну ширину проходів, що ускладнює пересування для МГН – насамперед для людей з інвалідністю, користувачів допоміжних засобів мобільності, людей з порушеннями (зокрема тимчасовими) опорно-рухового апарату, людей старшого віку, людей з малолітніми дітьми тощо;
- у більшості обстежених ЗСЦЗ оздоблення стін та стель перебуває у незадовільному технічному стані, подекуди наявні пліснява та грибок через підвищену вологість;
- у багатьох обстежених укриттях вільному безпечному пересуванню заважають відкриті траси комунікацій – водопровідні та каналізаційні труби, електричні дроти, елементи старого господарського обладнання й систем (вентильні крани, кронштейни, коробки тощо);
- у значній кількості обстежених об'єктів наявні перепади рівнів підлоги (поодинокі сходинокі) та перешкоди зверху (перемички, низькі стелі);

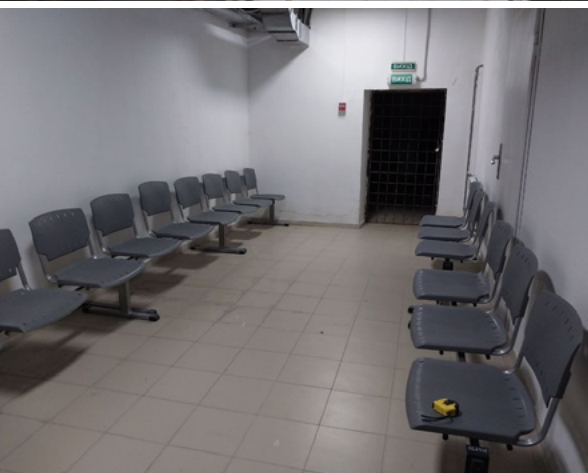

Коридори і проходи всередині укриттів. Більшість із них перебуває в незадовільному технічному стані та не забезпечує безперешкодне пересування. Пліснява на стінах свідчить про високий рівень вологості. Подекуди пересування ускладнене водопровідними трубами та іншими комунікаціями.

- у жодному з обстежених укриттів не виявлено ані візуальних, ані тактильних елементів доступності та засобів для орієнтування.

Меблі та обладнання:

- у переважній більшості обстежених об'єктів приміщення устатковані старими несправними меблями, наявні місця, що захаращені брухтом, будівельними та іншими відходами;
- викликає сумніви безпека наявних у низці укриттів запасів продуктів харчування (здебільшого консервації) та питної води, походження й терміни придатності яких невідомі;
- розміщення й технічний стан меблів подекуди становлять небезпеку для життя і здоров'я користувачів, створюючи незручності та ризик травмування.

Приміщення, які використовують як укриття та сховища. Деякі оздоблені дитячими малюнками й державними прапорами на стінах. В окремих укриттях наявні запаси питної води. Підвальні приміщення здебільшого занедбані та облаштовані старими меблями у незадовільному технічному стані.

Санітарно-гігієнічні приміщення:

- санітарно-гігієнічні приміщення облаштовані менш ніж у 10% обстежених ЗСЦЗ;
- жодне з обстежених санітарно-гігієнічних приміщень не відповідає нормативним вимогам доступності – універсальні kabіни та будь-яке обладнання для МГН відсутні;

Санітарно-гігієнічні приміщення в укріттях. Деякі з них обладнані унітазами, але доступ до них ускладнений через наявність поріжків, сходів та вузьких дверних прорізів. У кількох санітарно-гігієнічних приміщеннях відсутні як унітази, так і рукомийники. Далеко не всюди є мило, туалетний папір тощо.

- водночас об'ємно-просторові параметри наявних санітарно-гігієнічних приміщень подекуди не дозволяють облаштувати доступність для МГН без перепланування та/або повної заміни санітарно-технічних комунікацій (насамперед систем водопостачання та каналізації);
- привертає увагу той факт, що доступність для МГН не забезпечена навіть у тих укриттях, які відремонтували впродовж останнього року.

Висновки польового етапу:

1. на пішохідних шляхах та прилеглих територіях укриттів наявні численні перешкоди (бордюри, сходи, пошкоджене покриття тощо), які унеможливають вільний безперешкодний рух людей з інвалідністю та інших маломобільних груп до укриттів;
2. навігаційні вказівники, що спрямовують до укриттів, не відповідають вимогам доступності й не забезпечують належних можливостей для орієнтування – передусім для людей із порушеннями зору та людей старшого віку;
3. жодне укриття не обладнане доступним входом – самостійне потрапляння в укриття людей з інвалідністю та інших маломобільних груп неможливе (здебільшого вхід до укриття здійснюється сходами в один чи більшу кількість прольотів);
4. проходи всередині укриттів також містять велику кількість бар'єрів (комунікації, пороги, сходи тощо), які унеможливають вільне самостійне пересування людей з інвалідністю та інших маломобільних груп, навіть якщо вони змогли потрапити в укриття зі сторонньою допомогою;
5. у переважній більшості укриттів немає справних меблів (наявні лише імпровізовані місця для сидіння зі старих меблів та підручних матеріалів), тривале комфортне розміщення великої кількості людей (наприклад мешканців/ок одного багатоквартирного будинку) протягом тривалого часу неможливе;
6. у багатьох укриттях відсутні або наявні в недостатній кількості освітлювальні прилади (світильники) та джерела струму (розетки);
7. у переважній більшості укриттів відсутні не лише санітарно-гігієнічні приміщення, але й виводи водопостачання та каналізації, що унеможливорює будь-яке додаткове облаштування санітарно-гігієнічних приміщень без проведення капітальних будівельних робіт;

8. у переважній більшості укриттів відчувається надмірна вологість, немає вентиляції, наявні пліснява на стінах і стелях, що ставить під загрозу здоров'я людей, які могли б там перебувати під час довгих повітряних тривог та масованих обстрілів;
9. у найгіршому матеріально-технічному стані перебувають укриття, розташовані у житлових будинках (підвальні приміщення).

Проведені в місті Києві та регіонах обстеження й аналіз анкет показують, що облаштування доступності в наявних (обстежених) захисних спорудах цивільного захисту (згідно з ДБН В.2.2-40 «Інклюзивність будівель і споруд. Основні положення» та новими ДБН В.2.2-5:2023 «Захисні споруди цивільного захисту») вимагає здійснення комплексних будівельних робіт. А саме:

- ґрунтовних втручань у конструктивні елементи будівлі (опорні стіни);
- перепланування (зміни конфігурації та розмірів приміщень);
- демонтажу окремих елементів (для розширення дверних проходів та коридорів);
- вирівнювання підлоги для усунення перепадів висот усередині укриттів;
- встановлення додаткового обладнання – підіймачів, сантехніки, вентиляції тощо.

У багатьох випадках потрібне ще й виконання значних обсягів земляних робіт для облаштування пандусів при вході. Наявні (обстежені) укриття неможливо привести у відповідність зусиллями громадських організацій без погодження з місцевою адміністрацією та мешканцями будинків чи адміністраціями комунальних закладів та мешканцями будинків.

Додаток 1

Інструмент обстеження (анкета огляду та звіт)

Підтримка громадянського суспільства в Україні

Анкета для обстеження доступності споруди цивільного захисту за адресою (місто, вулиця, номер будинку)

Інструменти для обстеження:

- ця анкета у роздрукованому вигляді + ручка або олівець
- рулетка (звичайна (на 5-10 м) та/або електронна) – для вимірювання відстаней та обмірів елементів приміщення
- кутомір (електронний або мобільний застосунок на смартфоні; кутомір часто передбачено як функція електронної рулетки) – для вимірювання кутів нахилу пішохідних шляхів, пандусів, сходів тощо
- фотоапарат / смартфон – для фотофіксації
- план-схема території та/або приміщення (за наявності)

1. Прилегла територія

Місце	Наявність / стан
Стан тротуару / пішохідного шляху (від входу/входів у будівлю, найближчої зупинки громадського транспорту та прилеглої автомобільної дороги)	
Ширина тротуару / пішохідного шляху (від входу/входів у будівлю, найближчої зупинки громадського транспорту та прилеглої автомобільної дороги)	
Наявність понижень на тротуарах / пішохідних шляхах (від входу/входів у будівлю, найближчої зупинки громадського транспорту та прилеглої автомобільної дороги)	
Наявність перепадів висот (бордюри, сходи тощо) та попереджувальних тактильних смуг на шляхах руху (від входу/входів у будівлю, найближчої зупинки громадського транспорту та прилеглої автомобільної дороги)	

<p>Дощоприймачі на шляхах руху (від входу/входів у будівлю, найближчої зупинки громадського транспорту та прилеглої автомобільної дороги), обміри отворів решіток</p>	
<p>Наявність інших перешкод на шляхах руху (стовпчиків, болардів, обладнання тощо) (від входу/входів у будівлю, найближчої зупинки громадського транспорту та прилеглої автомобільної дороги)</p>	
<p>Наявність інформаційних покажчиків (табличок, вказівників), що вказують напрямок руху до укриття, на пішохідних шляхах (від входу/входів у будівлю, найближчої зупинки громадського транспорту та прилеглої автомобільної дороги) – висота розміщення, розмір таблички, розмір шрифту, контрастність</p>	

<p>Наявність направляючих тактильних смуг на пішохідних шляхах (від входу/входів у будівлю, найближчої зупинки громадського транспорту та прилеглої автомобільної дороги)</p>	
<p>Додатково</p>	

2. Вхід до укриття *

Місце	Наявність / стан
<p>Табличка з позначенням укриття – місце та висота розміщення, розмір таблички, розмір шрифту, контрастність</p>	
<p>Сходи (матеріал, загальна висота сходів, кількість маршів, ширина маршу, висота та глибина сходинки, маркування сходинок, наявність попереджувальних тактильних смуг, загальний стан)</p>	

Поручні на сходах (висота, матеріал, заокруглення і т.д.)	
Навіс над сходами (висота)	
Пандус (матеріал, нахил, ширина, довжина, проміжні майданчики, наявність попереджувальних тактильних смуг, загальний стан)	
Простір перед пандусом (наявність майданчика розмірами 1,5*1,5 м)	
Поручні на пандусі (висота, матеріал, заокруглення і т.д.)	
Навіс над пандусом (висота)	
Наявність та тип підйомника	
Висота панелі управління / кнопки виклику	

Навіс над підйомником (висота)	
Додатково	

*** якщо входів декілька – обстежити кожен вхід окремо**

3. Вхідні двері *

Місце	Наявність / стан
Простір перед входом (обміри майданчика перед дверима)	
Вхідні двері (ширина, наявність поріжка та його обміри, маркування, тип дверної ручки, тип та легкість відкривання)	
Наявність тамбуру та його обміри	
Матеріал та стан покриття при вході (в т.ч. - наявність килимків і т.п.)	

Додатково	
-----------	--

*** якщо входів декілька – обстежити кожен вхід окремо**

4. Горизонтальні комунікації (коридори, проходи)

Місце	Наявність / стан
Ширина	
Наявність конструкцій на шляхах руху	
Наявність поріжків та інших перепадів висот	
Наявність місць для сидіння, їхні обміри	
Наявність поручнів у коридорах (висота, стан)	
Матеріал та стан покриття	
Додатково (вологість, освітлення, пожежна сигналізація тощо)	

5. Основне приміщення *

Місце	Наявність / стан
Двері (ширина, поріжки, дверні ручки)	
Наявність та обміри вільного простору з обох боків дверей	
Обміри приміщення (висота стелі, ширина, довжина)	
Наявність, кількість та висота розміщення вимикачів, їхній тип та функціональність	
Наявність, кількість та висота розміщення розеток, наявність маркування (220В) та функціональність	
Наявність та тип обладнання (сидіння, інші меблі тощо)	
Кількість місць для сидіння	
Наявність та висота розміщення гачків для одягу	

Додатково (вологість, освітлення, матеріал та колір покриття підлоги, колір стін)	
---	--

*** якщо приміщень декілька – обстежити кожне приміщення окремо**

6. Санвузол *

Місце	Наявність / стан
Двері (ширина, поріжки, тип дверної ручки та замку)	
Обміри приміщення (висота стелі, ширина, довжина)	
Тип, колір та стан покриття підлоги	
Висота розміщення вимикачів, їхній тип та функціональність	
Наявність вільного простору з обох боків дверей	
Унітаз (висота сидіння, механізм зливу води)	

Наявність вільного простору діаметром перед унітазом та його обміри	
Наявність поручнів до унітазу (місце та висота розміщення, тип поручня, матеріал, стан)	
Наявність тримача для туалетного паперу (місце та висота розміщення)	
Наявність та тип урни	
Наявність рукомийника (місце та висота розміщення, відстань від краю раковини до крану, тип крану, вільний простір під умивальником)	
Наявність поручнів до умивальника (місце та висота розміщення, тип поручня, матеріал, стан)	
Наявність дзеркала (місце та висота розміщення, можливість змінити кут нахилу)	

Наявність диспенсера для мила (місце та висота розміщення, тип користування)	
Наявність диспенсера для паперових рушників (місце та висота розміщення)	
Наявність гачків для одягу (місце та висота розміщення)	
Наявність гачків для милиць (місце та висота розміщення)	
Наявність полиці для речей (місце та висота розміщення)	
Додатково (вологість, освітлення, вентиляція тощо)	

*** якщо санвузлів декілька – обстежити кожен санвузол окремо**

Додаткові коментарі / спостереження

Звіт з обстеження доступності споруди цивільного захисту

за адресою (місто, вулиця, номер будинку)

1. Прилегла територія

Місце	Наявність / стан	Фото

2. Вхід до укриття

Місце	Наявність / стан	Фото

3. Вхідні двері

Місце	Наявність / стан	Фото

4. Горизонтальні комунікації (коридори, проходи)

Місце	Наявність / стан	Фото

5. Основне приміщення

Місце	Наявність / стан	Фото

6. Санвузол

Місце	Наявність / стан	Фото

7. Додаткові коментарі / спостереження

Матеріал створений Fight For Right завдяки отриманому гранту від Програми «Підтримка організацій громадянського суспільства (ОГС)» в Україні у межах фінансової підтримки Міністерства закордонних справ і справ Співдружності націй та розвитку Великої Британії та Посольства Великої Британії. Програма реалізується Crown Agents у партнерстві з International Alert і у співпраці з Crown Agents in Ukraine.

Зміст публікації не обов'язково відображає погляди Міністерства закордонних справ і справ Співдружності націй та розвитку Великої Британії, погляди Crown Agents, International Alert та Crown Agents in Ukraine.

**FIGHT
FOR
RIGHT**

Підтримка громадянського суспільства в Україні